

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

21 lutego 2025 r.

Sąd Najwyższy w Izbie Cywilnej w składzie:

SSN Dariusz Zawistowski (przewodniczący)

SSN Monika Koba

SSN Grzegorz Misiurek (sprawozdawca)

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym 21 lutego 2025 r. w Warszawie
skargi kasacyjnej [...] spółki akcyjnej w W.

od wyroku Sądu Apelacyjnego w Szczecinie

z 8 grudnia 2021 r., I ACa 415/21,

w sprawie z powództwa B. S.

przeciwko [...] spółce akcyjnej w W.

o ustalenie i zapłatę,

**oddala skargę kasacyjną i zasądza od pozwanej na rzecz
powódki tytułem zwrotu kosztów postępowania kasacyjnego
2700,00 (dwa tysiące siedemset) zł z odsetkami w wysokości
odsetek ustawowych za opóźnienie w spełnieniu świadczenia
pieniężnego za czas po upływie tygodnia od dnia doręczenia
pozwanej odpisu wyroku do dnia zapłaty.**

Monika Koba

Dariusz Zawistowski

Grzegorz Misiurek

(A.T.)

UZASADNIENIE

Sąd Okręgowy w Szczecinie wyrokiem z 23 kwietnia 2021 r. ustalił, że zawarta 26 sierpnia 2005 r. przez powódkę B. S. z pozwaną [...] spółką akcyjną w W. umowa kredytu [...], indeksowanego do franka szwajcarskiego (CHF), przeznaczonego na zakup mieszkania, jest nieważna i zasądził od pozwanej na rzecz powódki 26 377,46 zł oraz 9 886,05 CHF z ustawowymi odsetkami za opóźnienie [...] do dnia zapłaty i orzekł o kosztach procesu.

Sąd Apelacyjny w Szczecinie wyrokiem zaskarżonym skargą kasacyjną oddalił apelację pozwanej od wyroku Sądu Okręgowego i orzekł o kosztach procesu za instancję odwoławczą, aprobując w całej rozciągłości przyjęte za podstawę tego rozstrzygnięcia ustalenia faktyczne. Dokonując ich oceny prawnej wskazał, że postanowienia umowy regulujące mechanizm indeksacji, przewidujące przeliczenie kwoty wypłaconego kredytu w PLN według kursu kupna CHF, zaś wysokości rat kapitałowo-odsetkowych zgodnie z kursem sprzedaży CHF - określonych w tabelach kursowych Banku - miały charakter abuzywny. Nie były indywidualnie uzgodnione, określały główne świadczeń stron, przy czym zostały sformułowane w sposób niejednoznaczny, kształtując prawa i obowiązki powódki w sposób sprzeczny z dobrymi obyczajami i rażąco naruszający jej interesy. Nie precyzowały jasno sposobu i terminów ustalania kursu wymiany walut, na podstawie którego określone zostały m.in. kwota kredytu oraz raty kapitałowo-odsetkowe. Bank, będący profesjonalistą, nie wywiązał się należycie z ciążącego na nim obowiązku informacyjnego wobec powódki – konsumenta. Zaniechał przedstawienia pełnych i rzetelnych informacji o zmianach kursu waluty waloryzacyjnej na przestrzeni dłuższego okresu poprzedzającego zawarcie umowy. Nie wyjaśnił, jak - przy możliwym maksymalnym kursie tej waluty - mogą kształtować się jej zobowiązania, w szczególności wysokość miesięcznych rat oraz salda. Powódka nie została również właściwie poinformowana o rzeczywistym ryzyku walutowym związanym z zawartą umową. Jej treść została ukształtowana w sposób pozwalający stronie silniejszej (bankowi) na jednostronne określenie wysokości kwoty kredytu i rat kapitałowo-odsetkowych. Klauzule określające mechanizm indeksacji zawarte

[...], stanowiącego integralną część umowy, mają charakter abuzywny w rozumieniu art. 385¹ k.c. a ich wyeliminowanie wyłącza możliwość utrzymania umowy.

Sąd Apelacyjny uznał, że powódka ma interes prawny - w rozumieniu art. 189 k.p.c. - w domaganiu się ustalenia nieważności umowy; ustalenie to prowadzi do usunięcia stanu niepewności prawnej co do całego stosunku umownego. Może ona domagać się skutecznie na podstawie art. 410 § 1 w związku z art. 405 k.c. zwrotu świadczeń spełnionych w wykonaniu nieważnej umowy z odsetkami ustawowymi od dnia wezwania pozwanej do zapłaty tych należności.

Powódka domagała się zwrotu 26 377,46 zł oraz 9.886,05 CHF jako sumy wpłat dokonanych na rzecz pozwanej [...]. Z wystawionych zaś przez pozwaną zaświadczeń wynika, że [...] wpłaty te zamknęły się łącznie kwotami 52 605,23 zł i 9.448,43 CHF, a więc mniejszymi od objętych żądaniem pozwu.

Sąd Apelacyjny uznał za bezskuteczny zarzut zatrzymania podniesiony przez pozwaną w toku postępowania apelacyjnego. Wskazał, że skorzystanie z prawa zatrzymania jest wyłączone w sytuacji, w której wierzyciel może – co ma miejsce w konkretnym stanie faktycznym – doprowadzić do zaspokojenia swojej wierzytelności w drodze potrącenia. Zwrócił również uwagę na to, że przyjęcie odmiennego zapatrywania stawiałoby pod znakiem zapytania efektywność ochrony konsumenta, przewidzianej w art. 7 dyrektywy 93/13.

W skardze kasacyjnej, opartej na podstawie naruszenie prawa materialnego (art. 398³ § 1 pkt 2 k.p.c.), pozwana wniosła o uchylenie zaskarżonego wyroku oraz poprzedzającego go wyroku Sądu okręgowego i oddalenie powództwa w całości, ewentualnie o uchylenie wyroku Sądu Apelacyjnego i przekazanie sprawy temu Sądowi do ponownego rozpoznania i rozstrzygnięcia o kosztach postępowania kasacyjnego. Zarzuciła naruszenie: 1) art. 385¹ § 1 k.c.; 2) art. 385¹ w związku z art. 58 § 1 k.c., art. 6 ust. 1 i art. 7 ust. 1 Dyrektywy Rady 93/13 oraz art. 47 Karty praw podstawowych Unii Europejskiej, art. 405 k.c., art. 410 § 1 k.c.; 3) art. 4 w związku z art. 1 ust. 1 lit a i b ustawy z dnia 29 lipca 2011 r. o zmianie ustawy - Prawo bankowe (dalej: „ustawa antyspreadowa”) i art. 316 § 1 k.p.c.; 4) art. 56 k.c. oraz art. 65 k.c. i art. 358 § 2 k.c. a także 5) art. 496 k.c. w związku z art. 497 k.c. i art. 5 k.c.

Powódka w odpowiedzi na skargę kasacyjną wniosła o jej oddalenie.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Sąd Apelacyjny, dokonując oceny postanowień umowy kredytu zawartej przez strony pod kątem ich abuzywności, zaaprobował ustalenia i wnioski Sądu pierwszej instancji istotne z punktu widzenia tej oceny. Wynika z nich jednoznacznie, że treść postanowień umowy dotyczących waloryzacji kredytu udzielonego powódce kursem CHF, w tym postanowień określających przeliczanie kursów walut zgodnie z tabelą kursów pozwanej, nie były przedmiotem negocjacji i uzgodnień między stronami. Pracownicy pozwanej nie wyjaśnili powódce, będącej konsumentem, rzetelnie mechanizmu waloryzacji. Nie przedstawili jej, w jaki sposób wzrost kursu CHF w stosunku do kursu PLN może wpłynąć na wysokość kapitału kredytu i rat jego spłaty oraz jak może ona zabezpieczyć się przed negatywnymi skutkami takiej zmiany. Pozwana posłużyła się gotowym wzorcem umownym. Powódka podpisała oświadczenie o świadomości ryzyka walutowego, gdyż było to warunkiem zawarcia umowy. Klauzule indeksacyjne nie zostały sformułowane w sposób prosty i zrozumiały, umożliwiające powódce oszacowanie wynikających z nich konsekwencji ekonomicznych, w szczególności całkowitego kosztu kredytu. Kształtowały zatem prawa i obowiązki powódki w sposób sprzeczny z dobrymi obyczajami, rażąco naruszając jej interes; pozostawiały pozwanej pełną swobodę w ustalaniu kursy waluty, wpływającego w sposób istotny na całkowity koszt kredytu.

Udzielenie konsumentowi ochrony przed klauzulami abuzywnymi nie jest uwarunkowane stanem jego wiedzy, wykształcenia ani dbałości o swoje sprawy. Przesłankami stwierdzenia abuzywności klauzuli umownej są bowiem brak indywidualnego uzgodnienia postanowienia umownego, jego sprzeczność z dobrymi obyczajami oraz rażące naruszenie interesów, a nie indywidualne cechy konsumenta (zob. m.in. postanowienia Sądu Najwyższego: z 29 września 2013 r., I CSK 171/23 i I CSK 6972 – nie publ. oraz wyrok TSUE z 21 września 2023 r., C-139/22).

W orzecznictwie Sądu Najwyższego ugruntowała się pogląd, zgodnie z którym klauzule przeliczeniowe zastrzeżone w umowie kredytu indeksowanego lub denominowanego do waluty obcej określają główne świadczenie kredytobiorcy (zob. m.in. wyroki: z 11 grudnia 2019 r., V CSK 382/18; z 30 września 2020 r.,

I CSK 556/18; z 13 kwietnia 2022 r. II CSKP 15/22; z 11 maja 2022 r., II CSKP 285/22 i z 20 maja 2022 r., II CSKP 15/22 – nie publ.). Stanowisko takie prezentowane jest również w orzecznictwie TSUE (zob. m.in. wyroki: z 20 września 2017 r., C-186/16; z 20 września 2018 r., C-51/17; z 14 marca 2019 r., C-118/17 i z 3 października 2019 r., C-260/18). Sąd Apelacyjny, stojąc na gruncie tego zapatrywania, nie naruszył art. 385¹ § 1 k.c.

Niedozwolone postanowienie umowne jest od początku, z mocy samego prawa, dotknięte bezskutecznością na korzyść konsumenta, który może udzielić następnie świadomej i wolnej zgody na to postanowienie, przywracając mu skuteczność z mocą wsteczną (zob. uchwała składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego – zasada prawna – z 7 maja 2021 r., III CZP 6/21, OSNC 2021, nr 9, poz. 56). W sprawie niniejszej powódka zgody takiej nie wyraziła; przeciwnie, sprzeciwiła się przyjęciu takiego rozwiązania, na co wskazywały jej stanowcze twierdzenia i zarzuty.

Wyeleminowanie niedozwolonych klauzul kształtujących mechanizm indeksacji i uznanie za wiążące pozostałych postanowień umowy prowadziłoby do przekształcenia kredytu złotowego indeksowanego do waluty obcej w zwykły kredyt złotowy, jednak oprocentowany według stawki powiązanej ze stawką LIBOR, a więc tak daleko idącej zmiany umowy kredytu, że stałaby się ona umową o odmiennej istocie i charakterze. W orzecznictwie podkreśla się, że w rozważanym przypadku zastosowanie w umowie kredytu złotowego oprocentowania według stawki LIBOR byłoby sprzeczne z naturą stosunku prawnego zawiązanego przez strony. Skoro zaś po wyeleminowaniu tego rodzaju klauzuli utrzymanie umowy o charakterze zamierzonym przez strony nie jest możliwe, to nie można uznać, że strony pozostają związane umową w pozostałej części. W takiej sytuacji zachodzi podstawa do stwierdzenia nieważności umowy kredytu (zob. m.in. uchwały Sądu Najwyższego z 16 lutego 2012 r., III CZP 11/20, OSNC 2012, nr 6, poz. 40 oraz z 7 maja 2021 r., III CZP 6/21; wyroki Sądu Najwyższego: z 22 stycznia 2016 r., I CSK 1049/14, OSNC 2016, nr 11, poz. 134; z 13 kwietnia 2022 r., II CSKP 15/22 i z 10 maja 2022 r., II CSKP 285/22 – nie publ.).

Skarżąca, kwestionując prawidłowość zastosowanej przez Sąd Apelacyjny sankcji wobec stwierdzenia abuzywności mechanizmu indeksacji przyjętego w zawartej przez strony umowie, wskazała na bezzasadne pominięcie możliwości jej utrzymania przez zastosowanie do przeliczeń kursowych średniego kursu walut NBP. W braku wypełnienia we wskazany sposób luki powstałej wskutek usunięcia postanowień abuzywnych upatrywała naruszenia przepisów wymienionych w punktach b), c) oraz d) przytoczonej podstawy kasacyjnej. Zarzuty te należało uznać za chybione.

Artykuł 358 § 2 k.c. został wprowadzony do Kodeksu cywilnego z dniem 24 stycznia 2009 r. ustawą z dnia 23 października 2008 r. o zmianie ustawy – Kodeks cywilny oraz ustawy – Prawo dewizowe, Dz.U. z 2008 r., Nr 228, poz. 1506), a więc po zawarciu przez strony umowy. Odnosi się on przy tym do zobowiązań wyrażonych w walucie obcej. W kredycie indeksowanym do waluty obcej waluta ta stanowi jedynie miernik wartości zobowiązania zaciągniętego w walucie polskiej i świadczeń spełnianych przez kredytobiorcę. W umowie zawartej przez strony spełnienie przez bank świadczenia w walucie obcej było wyłączone, a kwota kredytu mogła być wypłacona jedynie w złotych polskich. Niewątpliwie też zamiarem pozwanej nie było stosowanie kursu średniego NBP, lecz kursów z własnej tabeli, umożliwiające osiągnięcie dodatkowej korzyści ze spreadu walutowego.

Nie można – wbrew oczekiwaniom skarżącej - dokonać wykładni przedmiotowej umowy na podstawie art. 65 § 2 k.c. po usunięciu z niej postanowień abuzywnych, w celu ustalenia zgodnego celu i zamiaru stron co do sposobu ustalenia kursu CHF. Zabieg ten prowadziłby do zmiany treści klauzuli indeksacyjnej, a w konsekwencji do zmiany jej rozumienia przez wprowadzenie odesłania do wartości rynkowej CHF.

W orzecznictwa TSUE zostało już wyjaśniane, że sądy krajowe są uprawnione do eliminowania z umowy niedozwolonych postanowień umownych, jednak bez możliwości dokonywania ich redukcji utrzymującej lub zastąpienia innymi postanowieniami (zob. wyroki: z 14 czerwca 2012 r., C-618/10; z 6 marca 2019 r., C-70 i C-197/17 oraz z 30 maja 2013 r., C-488/11). Zagwarantowana konsumentom przez przepisy dyrektywy nr 93/13 ochrona została ukierunkowana na osiągnięcie

skutku prewencyjnego, o czym stanowi jej art. 7; ma on zniechęcać przedsiębiorców do wykorzystywania w zawieranych umowach nieuczciwych postanowień umownych. W wyroku z 6 marca 2019 r., C-70/17 i C-179/17, Abanca Corporación Bancaria SA i Bankia SA, TSUE wykluczył możliwość dokonania przez sąd krajowy zmiany treści nieuczciwych warunków zawartych w umowach. Wbrew zatem twierdzeniom skarżącej, nie byłoby uprawnione zastąpienie przez Sądy orzekające postanowień niedozwolonych innymi, polegającymi np. na odwołaniu się do kursu walut stosowanego przez Narodowy Bank Polski. Rozwiązanie takie stałoby w sprzeczności z celami prewencyjnymi dyrektywy 93/13.

Z tych względów Sąd Najwyższy, uznając, że skarga kasacyjna nie została oparta na usprawiedliwionych podstawach, na podstawie art. 398¹⁴ k.p.c. orzekł, jak w sentencji.

Monika Koba

Dariusz Zawistowski

Grzegorz Misiurek

(A.T.)

[a.ł]